

راه کارهای ایجاد اشتغال در بخش کشاورزی و جلوگیری از مهاجرت جوانان روستایی (مطالعه موردی شهرستان کبودرآهنگ همدان)

بهروز سرایی*

دانشجوی دکتری ترویج و آموزش کشاورزی پایدار، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران

آزیتا زند

استادیار ترویج و آموزش کشاورزی، گروه مدیریت کشاورزی و عضو مرکز تحقیقات کشت های تلفیقی، واحد اسلامشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، اسلامشهر، ایران

فهیمة خسروانی

دانش آموخته ی کارشناسی ارشد مدیریت کشاورزی، گروه مدیریت کشاورزی، واحد اسلامشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، اسلامشهر، ایران

چکیده

پدیده مهاجرت جوانان روستایی به شهرها یکی از مهمترین دلایل عدم تحقق اهداف توسعه روستایی است. زیرا جوانان روستایی، سرمایه انسانی محسوب می شوند و نبود زمینه اشتغال برای آنها مساله مهمی است که به ناچار اغلب جوانان را مجبور به مهاجرت می کند. بر این اساس، اصلی ترین سوال پژوهش این بود که چه عواملی در ایجاد اشتغال در بخش کشاورزی و جلوگیری از مهاجرت جوانان روستایی موثر هستند و کدامیک از اولویت بیشتری برخوردارند؟ این تحقیق در ۱۲ روستا از توابع کبودرآهنگ انجام گرفت. جامعه آماری در ۱۲۴ روستا شامل ۱۰۰۰۰۰ نفر بود که از بین این تعداد، ۳۸۴ نفر از جوانان با استفاده از جدول مورگان بصورت تصادفی انتخاب شدند. داده ها از طریق پرسشنامه جمع آوری و توسط نرم افزار SPSS و PLS و با استفاده از آزمون فریدمن مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. بررسی نتایج آزمون فرضیات نشان داد از بین عوامل مختلف مورد بررسی عوامل مربوط به مهاجرت، عامل اقتصادی با میانگین ۳/۹ در رتبه اول قرار دارد. این امر گویای آن است که عامل اقتصادی، مهمترین عامل مهاجرت از روستاهای کبودرآهنگ می باشد. همچنین عامل جغرافیایی-اقلیمی کمترین میانگین ۲/۹۶ را به خود اختصاص داده است. همچنین نشان داد در بین ابعاد عوامل ایجاد اشتغال، بعد استقرار صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی با میانگین ۳/۷۷ و بعد صنایع دستی با میانگین ۳/۶۳، به ترتیب بیشترین و کمترین میانگین را داشتند. عوامل ایجاد اشتغال به میزان ۶۶٪ و بصورتی قوی، عوامل مهاجرت را پیش بینی می کند. با توجه به نتایج تحقیق، راهکارهای متعددی برای توسعه اشتغال زایی جوانان در بخش کشاورزی وجود دارد که از جمله آنها می توان به ایجاد گردشگری کشاورزی، استقرار صنایع تبدیلی و تکمیلی و بسته بندی، کارآفرینی کشاورزی، تغییر نگرش جوانان نسبت به شغل کشاورزی و ارتقای بهره وری اشاره نمود.

واژگان کلیدی: اشتغال، مهاجرت، کشاورزی، توسعه روستایی

* نویسنده مسئول: Saraeib1366@gmail.com

مقدمه

با توسعه اشتغال در بخش کشاورزی می توان زمینه را برای ماندگاری جوانان در روستاها فراهم کرد و از تشدید مهاجرت آنها به شهرها جلوگیری کرد که این فرایند به نوبه خود از پیامدهای منفی مهاجرت می کاهد. جوانان به عنوان بخشی از نیروی انسانی نقش مهمی در اقتصاد کشورهای در حال توسعه دارند. یکی از مهمترین شاخص های بعد اقتصادی توسعه، اشتغال زایی است. یکی از کلیدی ترین عوامل مؤثر برای جذب جوانان به روستا و اشتغال در بخش کشاورزی توجه به امیال و آرزوهای جوانان در راستای فراهم کردن امکان دستیابی آنها به اهدافشان است که با اشتغال جوانان در بخش کشاورزی می توان به توسعه اجتماعی دست یافت. طبق آمارها میزان درآمد سرانه شاغلان این بخش حدود ۶۰٪ سایر بخش های اقتصادی است. این واقعیت ها نشان دهنده ضعف اقتصادی، فقر، پائین بودن درآمد سرانه و عدم امکان ایجاد پس انداز و نهایتاً عدم امکان سرمایه گذاری مطلوب توسط فعالان به منظور مشارکت در توسعه اقتصادی این بخش است. عملاً این بخش با پدیده اشتغال ناقص و بیکاری روبرو است (اتاق بازرگانی و صنایع، معادن و کشاورزی ایران، ۱۳۹۲). با سرمایه گذاری کلان در بخش کشاورزی می توان مشکلات شاغلان بخش کشاورزی را رفع و زمینه را برای جذب جوانان به شغل کشاورزی و بالا بردن تولید فراهم نمود.

طبق آمار رسمی در بین سال های ۱۳۹۵-۱۳۹۰ استان همدان بیشترین مهاجرت را داشته و دارای رشد جمعیتی منفی بوده است. در واقع رشد جمعیت شهری مثبت و رشد جمعیت روستایی منفی بوده است. میزان مهاجرت از استان بیش از ۱۳۰ هزار نفر بوده است که نسبت به جمعیت بالقوه ی استان در سال ۱۳۹۵ حدود ۷ درصد جمعیت را شامل می شود. در این میان شهرستان کبودرآهنگ از جمعیت ۳۸۴۵۹ خانوار در سال ۱۳۹۰ به جمعیت ۳۷۵۶۷ خانوار در سال ۱۳۹۵ رسیده

است که نشان دهنده ی رشد منفی ۰٫۴۷- می باشد (محمودوند، ۱۳۹۶). بیکاری در بخش کشاورزی خود عاملی برای مهاجرت ساکنین این شهرستان به شهرهای بزرگ شده است و روستاها در معرض مهاجرت بی رویه قرار گرفته اند. در صورتی که توجه به بخش کشاورزی می تواند باعث کارآفرینی و اشتغال در این بخش شود. در صورتی که با وجود پتانسیل ها، عواملی مانند استفاده نادرست از آب و منابع زیرزمینی، نوین نبودن سیستم کشاورزی، استفاده بی رویه از کودهای شیمیایی، بی سواد و کم سواد بودن این حوزه در زمینه کشاورزی باعث پایین آمدن میزان تولید و بهره وری در این استان شده است. که نیازمند مدیریت صحیح و فعال شدن نیروهای کارآفرین در این حوزه می باشد.

در کل با مهاجرت روستائیان که اکثریت آنها در بخش کشاورزی اشتغال دارند، تولیدات بخش کشاورزی کاهش می یابد. همین امر سبب ایجاد الگوی نابرابر نیروی کار می گردد بدین ترتیب روستا از تحول اساسی باز می ماند (رستمعلی زاده و همکاران، ۱۳۹۲). بنابراین موضوع جوانان و نقش آنها در آینده ی کشاورزی موضوع بسیاری از بحث های کشاورزی جهانی است. (Leavy & Smith, 2014) با این حال ظرفیت شهرها برای برنامه ریزی و استقبال از مهاجران در زمینه های تأمین شغل، دسترسی به زمین، امکانات و سایر خدمات، محدود می باشد و میزان مهاجرت بیش از ظرفیت و توان شهرهای کشورهای در حال توسعه می باشد (Awumbila, 2017).

بخش کشاورزی یکی از بخش های مهم اقتصادی کشور است که حدود ۸ درصد تولید ناخالص داخلی، ۲۵ درصد ارزش صادرات غیرنفتی، ۱۸ درصد اشتغال و تأمین نزدیک به ۸۵ درصد نیاز غذایی افراد جامعه را به خود اختصاص داده است (موسسه پژوهش های برنامه ریزی و اقتصاد کشاورزی، ۱۳۹۹). کشاورزی به عنوان یکی از مهمترین بخش های متولی

آمارها در کشور نشان می‌دهد که در سال ۱۳۹۴ سهم بخش کشاورزی در اشتغال ۱۸ درصد بوده که حدود ۳ میلیون نفر در این بخش اشتغال دارند.

سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی از کل سرمایه‌گذاری کشور طی سال‌های ۱۳۳۸-۱۳۹۸ حدود ۴ درصد و سهم بخش صنعت ۲۶ درصد و خدمات حدود ۷۰ درصد بوده است. این سهمیه‌بندی آینده روشنی را برای بخش کشاورزی ترسیم نمی‌کند (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۸). علاوه بر سرمایه‌گذاری اندک در بخش کشاورزی، ظرفیت‌سازی در بخش‌های تولیدی و خدماتی و پیگیری سیاست‌های افزایش بهره‌وری و کاهش هزینه تولید مواد غذایی و اداری بهره‌بردارها به صورت یک واحد اقتصادی نه معیشتی در سطح کلان موجب می‌شود بخش کشاورزی در مسیر توسعه به طور نسبی از نیروی کار کمتری بهره بگیرد (سعیدنیا، ۱۳۹۴). بررسی عملکرد برنامه‌های مختلف توسعه در ارتباط با ایجاد اشتغال نشان می‌دهد که در ایران اشتغال‌زایی، تولید و رشد اقتصادی در طول زمان کاهش یافته است. بخش کشاورزی به ازای ارزش هر واحد ستانده (هزار میلیارد ریال) در برنامه اول توسعه، حدود ۳۱ هزار نفر شاغل وجود داشته که این میزان در سال ۱۳۹۴ به ۱۷ هزار نفر کاهش یافته و در سال ۱۳۹۹ به ۱۵ هزار نفر خواهد رسید (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۵). بنابر این ضروری است با توجه به این آمارها برنامه‌ریزان توجه جدی به زمینه‌سازی اشتغال جوانان در بخش کشاورزی برای جلوگیری از مهاجرت جوانان از مناطق روستایی به شهرها داشته باشند. بخش کشاورزی به دلیل ایجاد ارزش افزوده بالا می‌تواند زمینه را برای بالابردن اشتغال در این بخش فراهم کند. افزایش نیروی کار به عنوان یک عامل تولید باعث رشد اقتصادی می‌شود (لایقی و همکاران، ۱۳۹۱). تاثیر مهاجرت روستا به شهر در میان جوانان بر کشاورزی و توسعه روستایی را نمی‌توان نادیده گرفت (Pam, 2014).

امر تولید در نظام اقتصادی کشورهای در حال توسعه مرجع اصلی ایجاد اشتغال مستقیم و غیر مستقیم و به کارگیری نیروی انسانی برای جمعیت در حال افزایش شهری و روستایی محسوب می‌شود (علی‌پور و موسوی، ۱۳۹۷). توسعه کشاورزی مهمترین اولویت در برنامه‌های توسعه ملی کشورهای در حال توسعه محسوب می‌شود و صنعتی ضروری برای بسیاری از کشورها است (Naamwintome & Bagson, 2013). اشتغال در بخش روستایی به کانون توجه بسیاری از صاحب‌نظران و برنامه‌ریزان تبدیل شده است (عناستانی و کهنوج، ۱۳۹۷). این بخش به دلیل نقش داشتن در توسعه و ثبات اقتصادی، اجتماعی و سیاسی بر کسی پوشیده نیست (آقا نصیری، ۱۳۹۱). چراکه اقتصاد بسیاری از کشورها بر پایه بخش کشاورزی می‌باشد و نقش کشاورزی به دلیل وجود ظرفیت‌های اشتغال و درآمدهای حاصل از آن برای ساکنین مناطق روستایی بسیار حائز اهمیت است (زهی ریگی، ۱۳۹۲).

تقریباً تمامی کشورهای جهان با مشکلات جدی از جمله بیکاری جوانان و همچنین بیکاری با نرخ بالای روستایی نسبت به مناطق شهری روبرو هستند (White, 2012). بنابراین کاهش تعداد شاغلین در بخش کشاورزی، عواقب جبران‌ناپذیری را در زمینه‌های اقتصادی و تولید و به تبع آن کاهش امنیت غذایی، واردات مواد غذایی و خروج ارز از کشور در پی خواهد داشت. برای جلوگیری از کاهش اثرات منفی چنین مشکلاتی، به نیروی انسانی شاداب و فعال با قدرت ریسک‌پذیری بالا نیاز است که این خصوصیات و ویژگی‌ها را می‌توان در جمعیت جوان جامعه یافت (آستین- نشان و همکاران، ۱۳۹۴). جوانان روستایی به عنوان بازوی کار در کشاورزی، نقش مهمی در توسعه روستا دارند (ارتیاعی و همکاران، ۱۳۹۰). به کارگیری افراد در بخش کشاورزی، یکی از حیطه‌های مساعد در تغییر ساختار اقتصادی کشورهای در حال توسعه است (رفعتی، ۱۳۹۴).

استراتژی‌های ارائه شده در جهت کاهش اثرات منفی ناشی از ناپایداری مختلف روستایی است (جوان و همکاران، ۱۳۹۰). جوانان مهمترین نیروی انسانی به شمار می‌آیند زیرا به دلیل وجود ویژگی‌های شخصیتی گوناگون که دارند می‌توان با شناسایی فرصت‌های مختلف، درحرفه‌های کشاورزی و توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط، زمینه را برای اشتغال مولد برای این قشر فراهم نمود و به توسعه روستایی می‌توان دست یافت (مخت و همکاران، ۱۳۹۳). با دست یافتن به توسعه روستایی می‌توان امنیت غذایی را که یکی از اهداف توسعه پایدار کشور است را تأمین کرد چرا که نبود امنیت غذایی تهدید جدی علیه توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی می‌باشد (نوروزی و همکاران، ۱۳۹۲).

در اغلب برنامه‌های توسعه، کشاورزی مهمترین و تنها رکن اقتصادی روستاها را شامل می‌شود (حسینی، ۱۳۹۳). اشتغال جوانان در این بخش یکی از موضوعات مطرح در توسعه پایدار روستایی است که به طور روز افزون مورد توجه کشورهای درحال توسعه و جوامع بین‌المللی قرار گرفته است. راهکارهای متعددی برای افزایش نرخ اشتغال در بخش کشاورزی وجود دارد.

کارآفرینی راه‌کاری در نظریه‌های توسعه در راستای دستیابی به توسعه روستایی است. در این میان کشاورزی از بخش‌های اساسی اقتصاد روستا و کشور زمینه ساز رشد و توسعه آن است. از طرفی آینده توسعه‌ی کشاورزی متکی بر جوانان روستایی است و جوانان روستایی پتانسیل‌های بالقوه و ارزشمندی جهت مشارکت در برنامه‌های سازندگی روستایی هستند. کار آفرینی در زمینه کشاورزی می‌تواند با شناسایی فرصت‌ها و تهدیدهای موجود به ایجاد راه‌کارهای نوین در جهت رشد و توسعه روستایی منجر شود و در این رابطه یکی از راه‌کارهای اساسی می‌تواند آموزش‌های کارآفرینانه به

بنابراین با توجه به شرایط موجود در اشتغال جوانان در کشور، ناگزیر باید برای مقابله با چالش بیکاری جوانان از ظرفیت‌های بخش کشاورزی بهره گرفت. اگرچه در کشور ما نرخ اشتغال در بخش کشاورزی به هیچ وجه همپای رشد کلی اشتغال پیش نرفته است. عوامل بازدارنده‌ی متعددی در حوزه‌های مختلف باعث نرخ پایین اشتغال در بخش کشاورزی شده است. یکی از این عوامل، نوع نگرش جوانان نسبت به شغل کشاورزی است. امروزه جوانان روستایی با توجه به نگرشی که به آینده بخش کشاورزی دارند کمتر گرایش به اشتغال در این بخش را دارند. همین امر موجب مهاجرت جوانان از روستاها می‌باشد. از سوی دیگر توسعه کشاورزی هر کشوری وابسته به اشتغال جوانان روستایی در بخش کشاورزی است (سلطانی و همکاران، ۱۳۹۳). از جمله عوامل بازدارنده دیگر که در بخش اشتغال کشاورزی مطرح است نگرش جوانان نسبت به کمبود اعتبارات و عدم حمایت ناکافی از بخش کشاورزی است. تسهیلات و اعتبارات دولت توسط بانک‌ها که بخش قابل توجهی از بازارهای مالی و تأمین مالی را به خود اختصاص داده‌اند ارائه می‌شود. چگونگی دید جوانان نسبت به سرمایه‌گذاری و تأمین اعتبارات بانک‌ها از یکسو و از سوی دیگر اهمیت بخش کشاورزی به دلیل تأثیر بسزایی که در روند توسعه و رشد اقتصادی کشور دارد در اشتغال جوانان در بخش کشاورزی تأثیر بسزایی دارد (رحیمی پردنجانی و محمدی، ۱۳۹۵). یکی دیگر از عوامل بازدارنده اشتغال جوانان در بخش کشاورزی ظرفیت اندک بخش کشاورزی برای جذب سرمایه است. سرمایه‌گذاری برای فعالیت‌های تولیدی در بخش کشاورزی به علت کاربرد بودن فعالیت‌های کشاورزی باعث ایجاد فرصت‌های شغلی می‌گردد (کدخدایی، ۱۳۹۱). در چهارچوب توسعه پایدار، رعایت اصل تنوع در فعالیت‌های اقتصادی در مناطق روستایی، یکی از مهمترین

داشت. در این صورت است که زمینه برای توسعه به دلیل داشتن کشاورزانی با شور و اشتیاق بالا که در شغل کشاورزی مشغول هستند فراهم می شود (حافظی و همکاران، ۱۳۹۵). از راه کارهای اساسی اشتغال زایی، ارتقای بهره‌وری است. پیش نیاز ارتقای بهره‌وری کاهش اتلاف منابع، افزایش کیفیت و بهبود روش‌ها است که این امر مستلزم افزایش به کارگیری نیروی متخصص دانشگاهی است. بر این اساس ارتقای کیفیت و تعمیق نقش علم در عرصه تولید کالا و خدمات منجر به اشتغال زایی خواهد شد (دفتر مطالعات فرهنگی مجلس، ۱۳۹۵). برای جلوگیری از مهاجرت روستاییان به شهرها دولت باید نسبت به تقویت زیرساخت‌ها، توسعه آموزش‌های کاربردی و ایجاد فرصت‌های شغلی در مناطق روستایی اقدام نماید. ایجاد بنگاه‌های کوچک اشتغال‌زا بخصوص در منازل روستایی می‌تواند ضمن افزایش درآمدهای آنها از مهاجرت روستاییان جلوگیری نماید (Hamid shahnaz, 2010).

مبانی نظری

در زمینه اشتغال روستایی مطالعات مختلفی وجود دارد. تحقیقات رومی و پاروت (2008)، نواز (2009) و ساتیاباما (2010) نشان می‌دهند عدم ریسک‌پذیری و نوآوری، دسترسی دشوار به اعتبارات و پایین بودن سودآوری تولیدات از مهمترین موانع اشتغال زایی روستاییان به ویژه در بخش کشاورزی است. زونینگ و کرسپی (2013) اعتقاد دارند که ایجاد تعاونی‌های تولیدی و شرکت‌های مرتبط، ایجاد زنجیره ارزش از مهمترین راه کارهای اشتغال‌زایی پایدار در بخش کشاورزی است.

جرمی و جینوا (2015) در مطالعه‌ای با عنوان اثرات پیامدهای مهاجرت روستا به شهری که در کشور ماداسگار انجام دادند براین باور بودند که نرخ مهاجرت در کشور ماداسگار بالا بود و توسعه مناطق روستایی را به دلیل نوسان

جوانان روستایی در راستای خود اشتغالی یا تشکیل شکل -هایی برای راه اندازی کسب و کار در روستا باشد (آمنه سواری و همکاران، ۱۳۹۷).

کارآفرینی روستایی یکی از راهکارهای کاهش فقر، مهاجرت و توسعه اشتغال در محیط‌های روستایی می‌باشد (آزیتا زند و همکاران، ۱۳۹۲).

کارآفرینی روستایی را می‌توان یکی از راه کارهای کاهش فقر، مهاجرت و توسعه اشتغال در محیط‌های روستایی دانست (Ansari, at all, 2012).

ورود به حوزه کارآفرینی نیازمند «ظرفیت‌سازی کسب‌وکار» است که از طریق ایجاد صندوق‌های خرد روستایی، تسهیل در پرداخت وام اشتغال، فروش محصولات، نمایشگاه‌های دائمی عرضه محصولات و ... به وجود می‌آید (فلاح و پرهیزکار بزرلی، ۱۳۹۹).

یکی از راه کارهای نوین برای توانمندسازی و ظرفیت‌سازی در بخش کشاورزی، برای اشتغال ایجاد و توسعه گردشگری کشاورزی و روستایی است. گردشگری کشاورزی به علت ماهیت اشتغال‌زایی بالا می‌تواند برای جوانان روستایی اشتغال مولد و برای بیکاران فصلی، اشتغال موقت ایجاد نماید و ابزاری مهم برای رسیدن به توسعه پایدار می‌باشد (کریمی، ۱۳۹۳). یکی دیگر از راه کارهای مهم برای بالابردن ظرفیت‌های شغلی کشاورزی برای جوانان توجه به صنایع تبدیلی کشاورزی است. از جمله اهداف استقرار صنایع تبدیلی در بخش کشاورزی می‌توان به جلوگیری از ضایعات، افزایش ارزش افزوده، اشاره کرد (جعفری اسکری و همکاران، ۱۳۹۵).

از جمله راه کارهای ترویجی که می‌تواند مؤثر باشد، تغییر نگرش جوانان نسبت به شغل کشاورزی است. باید جوانان به این باور و اعتقاد برسند که با انتخاب شغل کشاورزی، می‌توانند درآمدی مناسب همراه با زندگی رضایت بخش داشته باشند و از این ره گذر جایگاه اجتماعی مناسب خواهند

دلایل مختلفی برای تمایل به ترک روستاهای خود و مهاجرت به شهرها داشتند. جستجوی شغل مناسب، کمبود امکانات زیر بنایی، رفاهی و بهداشتی و نداشتن درآمد کافی در روستا از مهمترین دلایل تمایل به ترک جوانان روستایی از روستا بوده است. متغیرهای پاسخگویی به نیازها و رضایت از امکانات و تسهیلات، تمایل به مهاجرت را کاهش می دهند. از جمله مسائل مهمی که امروزه روستاها با آن مواجه هستند فرآیند خروج جمعیت جوان و فعال از روستاها است که پایداری اجتماعات روستایی را به خطر می اندازد. نتایج تحقیق قاسمی اردهایی حاکی از آن است که مهمترین دلایل تغییر ساختارهای جمعیتی نیروی کار کشاورزی، عدم تمایل جوانان روستایی به انجام فعالیت های کشاورزی و هژمونی شهر و سبک زندگی شهری است که ادامه روند این ترکیب جمعیتی در نیروی کار کشاورزی و نیز وضعیت اقتصادی و اجتماعی می تواند منجر به ضعف ساختاری این بخش در آینده شود. ادیلر و همکاران (2019) در مطالعه ای در زمینه کارآفرینی روستایی و مهاجرت در مناطق روستایی ایالات متحده نشان دادند که مهاجران جوان تر و مسن تر بیشترین تأثیر را بر شروع استارت آپ های روستایی دارند. شایان ذکر است که بر اساس نتایج، این تأثیر برای مهاجران مسن تر بیشتر از مهاجران جوان تر است. بر اساس یافته های این تحقیق، جوامع روستایی نباید در هنگام دنبال کردن راهبردهای کارآفرینی، مهاجرت افرادی را که در سن پیش از بازنشستگی یا بازنشسته هستند، نادیده بگیرند.

شرقی و همکاران (۱۳۹۹) تحقیقی با اهداف ارائه مدلی برای بهبود توسعه کارآفرینی روستا در شهرستان شازند استان مرکزی انجام دادند. بر اساس نتایج تحقیق، بیشترین بار عاملی، به ترتیب، مربوط به عامل نهادی بر عامل اقتصادی و عامل آموزشی بر عامل نهادی است؛ به دیگر سخن، برای توسعه کارآفرینی روستایی، باید به مسیرهایی توجه کرد که

شدید جمعیتی با مشکل مواجه کرده است. مناطق روستایی با از دست دادن جمعیت خود در دسترسی به منابع و امکانات با محدودیت روبرو می باشد. اکثریت افراد مورد مطالعه به دلیل دست یافتن به شغل و امکانات به شهر مهاجرت می کنند که اگر شکاف بین شهر و روستا به حداقل برسد، مردم ترجیح می دهند در مکان فعلی یعنی روستا به زندگی خود ادامه دهند. محمودی در سال (۱۳۹۸) در پژوهشی تحت عنوان بکارگیری الگوهای چند سطحی در بررسی عوامل موثر بر تمایل به ماندگاری جوانان در روستاها، اظهار می کند که با افزایش امکانات اولیه رفاهی می توان موقعیت های مشاغل را ایجاد و شکاف های درآمدی بین مناطق روستایی، شهری را کاهش و از مهاجرت جوانان روستایی جلوگیری کرد و در راستای کارآفرینی روستایی گام برداشت.

مخت و همکاران در سال (۱۳۹۴) در پژوهشی تحت عنوان بررسی عوامل موثر بر انگیزه جوانان روستایی برای انتخاب مشاغل کشاورزی بیان می کند که بین سابقه کشاورزی والدین، تملک زمین آبی، علاقه به شغل کشاورزی و ویژگی های کارآفرینانه با میزان انگیزه جوانان روستایی برای انتخاب حرفه ای کشاورزی رابطه معناداری وجود دارد.

خسروانی و همکاران در پژوهشی تحت عنوان (توسعه کارآفرینی کشاورزی و صنایع دستی بر فقر زدایی حاشیه نشینان استان همدان منطقه اسلامشهر، ۱۴۰۰) بیان کردند که بیکاری و فقر از جمله مشکلات ساکنین منطقه اسلامشهر است که باعث مهاجرت آنها شده است. کارآفرینی کشاورزی فرآیند شناسایی فرصت ها و نقاط ضعف و قوت محیا های فعالیت از جمله کشاورزی با روش شناسایی و سیاست خاص و جدید برای ایجاد تحول و دگرگونی در ک شاورزی است. رستمعلی زاده (۱۳۹۶) در پژوهشی تحت عنوان جاذبه و دافعه روستایی و تاثیر آن بر ماندگاری یا تمایل به مهاجرت در میان جوانان روستایی بیان می کند که جوانان روستایی

خانوادگی و قشربندی روستائی بر پایدارسازی سطح معیشت رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد.

در تحقیقی دیگر که رستمعلی زاده وقاسمی اردهایی (۱۳۹۶) در خصوص چالش های مهاجرتی جوانان روستایی انجام دادند مشخص شد که ویژگی ها و شرایط جوانان روستایی چون وضعیت شغلی، سطح تحصیلات، سطح درآمد، وضعیت تاهل، وضعیت مسکن، داشتن اعضای مهاجر در خانواده و شهرستان محل سکونت در وضعیت ترک یا ماندگاری آنان موثر است. یافته های نحلیلی این پژوهش نشان می دهد که کیفیت زندگی، وابستگی به مکان و هویت مکانی می توانند در ماندگاری جوانان روستایی موثر باشند. در زمینه مهاجرات و علل موثر بر آن نیز تحقیقاتی انجام شده است. از جمله این مطالعات می توان به طالش و گنجی پور (۱۳۹۹) اشاره کرد. این تحقیق با هدف بررسی نقش اعتبارات کشاورزی در ماندگاری جمعیت روستایی در سکونتگاه های روستایی ناحیه کاشان انجام شد. نتایج مطالعه نشان داد که تفاوت میانگین ها بین دو گروه برخوردار و نابرخوردار از اعتبارات در چهار متغیر بهبود کشاورزی، افزایش رضایت مندی، بهبود وضعیت اقتصادی و افزایش فرصت های اشتغال روستاییان به لحاظ آماری معنی دار است، اما رابطه این دو نوع متغیر مستقل (اعتبارات و متغیرهای چهارگانه) با متغیر وابسته مهاجرت معنی دار نیست.

گرایش جوانان روستایی به اشتغال در بخش کشاورزی در حد متوسط است بنابراین شناسایی عوامل تسهیل کننده و بازدارنده متغیرهای اثرگذار بر گرایش جوانان روستایی به اشتغال در این بخش بر میزان آگاهی در زمینه اهمیت بخش کشاورزی، نگرش مثبت نسبت به کشاورزی، استفاده از منابع اطلاعاتی برای افزایش آگاهی در زمینه کارآفرینی کشاورزی، ویژگی های اجتماعی، اقتصادی و فردی می تواند به عنوان عاملی تسهیل کننده بر کارآفرینی - اشتغال روستایی و

به طور غیرمستقیم، بر توسعه کارآفرینی تأثیر می گذارند. همچنین، نتایج نشان داد که هر سه عامل آموزشی، اقتصادی و نهادی بر توسعه کارآفرینی مؤثرند، اما عاملی که بیشترین تأثیر مستقیم را بر توسعه کارآفرینی روستایی دارد، عامل اقتصادی است.

نیک نامی (۱۳۹۴) ویژگی های اجتماعی - اقتصادی موثر بر نگرش جوانان روستایی استان سمنان نسبت به اشتغال در فعالیت های کشاورزی را در علاقه مندی به انجام فعالیت های کشاورزی، سطح زمین زراعی، همکاری با مراکز خدمات کشاورزی، تمایل به انجام کار گروهی بیان نموده است، همچنین همکاری با شورای اسلامی روستا و همکاری با جهاد کشاورزی به طور مثبت و همکاری با تعاونی تولید و میزان برخورداری از اطلاعات و دانش فنی به طور منفی بر نگرش جوانان روستایی تأثیر دارند.

در تحقیق که توسط زند و حسینی سیدجمال (۱۳۹۴) انجام شد، نتایج در خصوص میزان تأثیر سطوح ظرفیت نوآوری در روستاها نشان داد که در سطح سرمایه گذاری، میزان آن در خرید تکنولوژی و تجهیزات جدید، در سطح ساخت و تولید، میزان نوآوری و تغییرات جزئی در فرایندهای قبلی در تعاونی ها، در سطح بازاریابی، میزان استفاده از روش های بازاریابی جدید، در سطح مدیریت، میزان دسترسی مدیریت به اطلاعات لازم برای ایجاد نوآوری با کمترین ضریب تغییرات در اولویت اول قرار دارد. نتایج تحلیل حاکی از آن بود که سه متغیر ساز و کار اقتصادی، سازو کار سیاستگذاری و سازو کار آموزشی - ترویجی در مجموع ۷۳ درصد از تغییرات متغیر وابسته تحقیق (ظرفیت نوآوری در روستاها) را تبیین نموده اند.

محرابی و همکاران (۱۳۹۴) در تحقیقی با عنوان بررسی تأثیر نقش خانوادگی و قشربندی روستائی بر پایداری سطح معیشت روستائیان خرده پا، بیان داشتند که میان نقش

فعالیت‌های تولیدی موفق در روستا اثر گذار باشند (حافظی، ۱۳۹۹).

روش تحقیق

با توجه به جایگاه اشتغال جوانان روستایی و مقابله با پدیده مهاجرت این تحقیق در بین جوانان روستایی شهرستان کبودرآهنگ واقع در استان همدان انجام شد. پژوهش حاضر بر مبنای هدف کاربردی، از لحاظ روش تحقیق از نوع توصیفی-تحلیلی، از نظر فرآیند اجرا و ماهیت داده ها از نوع کمی، غیر آزمایشی می باشد. ابتدا از بین ۱۲ روستا که حدود ۱۰۰۰۰۰ نفر جمعیت داشت، جامعه آماری ۱۲ روستا به صورت تصادفی انتخاب و سپس برای تحقق اهداف و فرضیات تحقیق تعداد ۳۸۴ نفر از جوانان روستایی به عنوان نمونه آماری از طریق جدول مورگان در نظر گرفته شد. پرسشنامه تهیه شده در این پژوهش با توجه به تحقیقات صورت گرفته در خصوص عوامل موثر بر اشتغال و جلوگیری از مهاجرت جوانان روستایی و بهره‌گیری از متون تخصصی تدوین شد. برای انطباق متغیرهای در نظر گرفته شده با شرایط منطقه، با سفر به این منطقه و مصاحبه با تعدادی از جوانان و تعداد افرادی که به شهر مهاجرت کرده نموده‌اند صحت متغیرهای در نظر گرفته شده مورد بررسی قرار گرفت. در نهایت متغیرهای اثرگذار شناسایی و در پرسشنامه‌ای با ۸۲ سوال که ۳۴ سوال آن در زمینه اشتغال و ۴۸ سوال در زمینه عوامل اصلی مهاجرت بود قرار گرفت. این پرسشنامه در طیف مقیاس پنج گزینه ای لیکرت تهیه و تنظیم شده است. پس از تایید سنجش روایی و پایایی پرسشنامه، اطلاعات جمع آوری و داده های بدست آمده توسط نرم افزار SPSS و Smart PLS و با استفاده از آزمون فریدمن مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

مدل مفهومی پژوهش

شکل شماره ۱، مدل مفهومی پژوهش

یافته های توصیفی

مشخصات دموگرافیک

جدول شماره ۱، توزیع فراوانی پاسخ‌دهندگان را بر اساس مشخصات دموگرافیک مورد ارزیابی قرار می‌دهد.

جدول شماره ۱: توزیع فراوانی روستاییان براساس

مشخصات دموگرافیک

مشخصات دموگرافیک	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
جنسیت	مرد	۲۶۶	۶۹/۳
	زن	۱۱۷	۳۰/۵
	عدم پاسخگویی	۱	۰/۳
	مجموع	۳۸۴	۱۰۰
وضعیت تاهل	مجرد	۱۹۳	۵۰/۳
	متاهل	۱۹۱	۴۹/۷
	مجموع	۳۸۴	۱۰۰
سن	کمتر از ۳۰ سال	۹۳	۲۴/۲

جدول شماره ۲: شاخص های آماری مربوط به عوامل ایجاد

اشتغال

متغیر	ابعاد	میانگین	درصد	انحراف ف معیار	واریانس
عوامل اشتغال		۳/۷	۷۴	۰/۶۶۳	۰/۴۴۱
	گردشگری کشاورزی	۳/۶۷	۷۳/۴	۰/۷۶	۰/۵۷۹
	استقرار صنایع تبدیلی و تکمیلی	۳/۷۷	۷۵/۴	۰/۷۷۵	۰/۶۰۱
	کار آفرینی	۳/۷۲	۷۴/۴	۰/۷۴۶	۰/۵۵۷
	صنایع دستی	۳/۶۳	۷۲/۶	۰/۷۴۳	۰/۵۵۴
	ارتقای بهره‌وری	۳/۶۷	۷۳/۴	۰/۸۶۴	۰/۷۴۷

نتایج جدول شماره ۳ نشان می‌دهد که در بین متغیرهای مورد بررسی در پژوهش حاضر، در بین ابعاد مهاجرت، بیشترین میانگین با مقدار ۳/۶۶، مربوط به بعد اقتصادی و کمترین میانگین با مقدار ۳/۳۴، مربوط به بعد جغرافیایی و اقلیمی بود.

جدول شماره ۳: شاخص های آماری مربوط به عوامل

مهاجرت

متغیر	ابعاد	میانگین	درصد	انحراف معیار	واریانس
مهاجرت	فرهنگی و مذهبی	۳/۵۹	۷۱/۸	۰/۷۳۷	۰/۵۴۴

	۳۱ الی ۴۰ سال	۱۸۵	۴۸/۲	۷۲/۴
	۴۱ الی ۵۰ سال	۸۹	۲۳/۲	۹۵/۶
	بیشتر از ۵۱ سال	۱۷	۴/۴	۱۰۰
تحصیلات	مجموع	۳۸۴	۱۰۰	-
	دیپلم	۹	۲/۳	-
	فوق دیپلم	۲۹	۷/۶	-
	لیسانس	۲۶۷	۶۹/۵	-
	فوق لیسانس	۷۲	۱۸/۸	-
	عدم پاسخگویی	۷	۱/۸	-
	مجموع	۳۸۴	۱۰۰	-

جدول شماره ۱ نشان می‌دهد که ۳۸۴ نفر از پاسخ دهندگان در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفته اند که ۶۹/۳٪ از آنان مرد و ۳۰/۵٪، زن هستند. همچنین بیشتر آنها با درصد فراوانی ۵۰/۳٪، مجرد و ۴۹/۷٪، متأهل می باشند. بیشترین درصد فراوانی نیز با مقدار ۴۸/۲٪، مربوط به روستاییان ۳۱ الی ۴۰ سال بود و اکثر آنان با درصد فراوانی ۶۹/۵٪، دارای تحصیلاتی در سطح لیسانس بودند.

میزان متغیرهای پژوهش

جدول شماره ۲ و ۳ به بررسی اطلاعات آماری مربوط به عوامل ایجاد اشتغال، عوامل مهاجرت و ابعاد این دو متغیر از منظر پاسخ دهندگان می‌پردازد.

نتایج جدول شماره ۲ نشان می‌دهد سطح عوامل ایجاد اشتغال ۷۴٪ می‌باشد. در بین ابعاد عوامل ایجاد اشتغال، بعد استقرار صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی با میانگین ۳/۷۷ و بعد صنایع دستی با میانگین ۳/۶۳، به ترتیب بیشترین و کمترین میانگین را داشتند.

اشتغال در سطح بسیار قوی و کیفیت مدل اندازه گیری متغیر عوامل مهاجرت در سطح قوی می باشد.

سوال پژوهش

چه عواملی در ایجاد اشتغال در بخش کشاورزی و جلوگیری از مهاجرت جوانان روستایی موثر هستند؟
جهت بررسی سوال پژوهش از تحلیل معادلات ساختاری تحت نرم افزار PLS استفاده می گردد.

جدول شماره ۵: بررسی رابطه ایجاد اشتغال و کاهش

مهاجرت

روابط	ضریب مسیر (بتا)	انحراف معیار	آماره t-value	سطح معنی داری	نتیجه
ایجاد اشتغال → کاهش مهاجرت	۰/۸۱۲	۰/۰۲۲	۳۷/۱۱۱	۰/۰۰۱	معنادار

بر اساس جدول شماره ۵، می توان نتیجه گرفت که مقدار t-value برای رابطه فوق خارج از بازه ۲/۵۸ و -۲/۵۸ می باشد و لذا این رابطه با سطح اطمینان ۹۹٪ معنادار است. از طرفی، از ضریب بتا می توان به این نتیجه دست یافت که ایجاد اشتغال به میزان ۸۱٪ بر کاهش مهاجرت تاثیر می گذارد، بنابراین در کل می توان نتیجه گرفت که ایجاد اشتغال در کاهش مهاجرت از روستاهای شهرستان کبودرآهنگ تأثیر دارد. لذا پیش بینی می شود که در یک نمونه بزرگتر نیز از همان جامعه، این نتایج تأیید گردد. حال با توجه به آزمون های پیش روی، قدرت پیش بینی عوامل مهاجرت مورد سنجش قرار می گیرد. بنابراین جدول شماره ۵، به بررسی قدرت پیش بینی عوامل مهاجرت در سوال پژوهش می پردازد.

آموزشی و پژوهشی	۳/۵	۷۰	۰/۷۷۳	۰/۵۹۸
سیاسی	۳/۵۳	۷۰/۶	۰/۷۹۹	۰/۶۳۹
اجتماعی	۳/۶۵	۷۳	۰/۶۰۱	۰/۳۶۱
اقتصادی	۳/۶۶	۷۳/۲	۰/۷۰۹	۰/۵۰۳
جغرافیای ی و اقلیمی	۳/۳۴	۶۶/۸	۰/۹۱	۰/۸۲۹

آمار استنباطی

کیفیت مدل اندازه گیری

کیفیت مدل اندازه گیری با استفاده از آزمون روایی متقاطع شاخص اشتراکی^۱ به بررسی کیفیت اندازه گیری متغیرها بر اساس سوالات آنها می پردازد. که هدف در آن تعیین تعداد متغیرها (پارامترهای) مناسب مدل است. گاهی به این روش، «برآورد گردشی^۲» یا «آزمایش خارج از نمونه^۳» نیز می گویند. در جدول شماره ۳ کیفیت مدل اندازه گیری پژوهش برای تک تک متغیرها آورده شده است:

جدول شماره ۴: کیفیت مدل اندازه گیری پژوهش

متغیر	کیفیت مدل	نتیجه
عوامل ایجاد اشتغال	۰/۳۵۹	بسیار قوی
عوامل مهاجرت	۰/۲۶	قوی

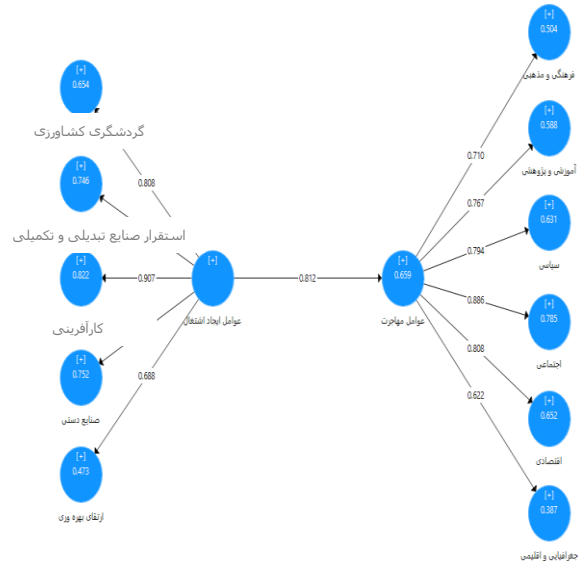
مقادیر هر متغیر با سه مقدار ۰/۰۲ (کیفیت مدل اندازه گیری ضعیف)، ۰/۱۵ (کیفیت مدل اندازه گیری متوسط) و ۰/۳۵ (کیفیت مدل اندازه گیری قوی) مورد ارزیابی قرار گرفتند و مشخص شد که کیفیت مدل اندازه گیری متغیر عوامل ایجاد

3. Out-of-sample testing

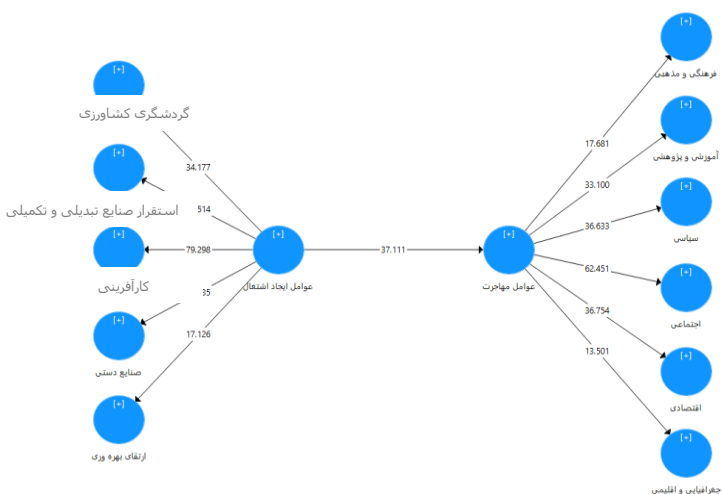
1 Commuality Cros Vality (CV com)

2. Rotation Estimation

ساختاری قوی) مورد ارزیابی قرار می گیرد. لذا مشخص شد که برای متغیر عوامل مهاجرت به میزان ۱۸٪ می باشد و این شاخص نشان می دهد که کیفیت مدل ساختاری در فرضیه اول پژوهش به صورتی قوی ارزیابی می شود. حال مدل اندازه گیری پژوهش در حالت تخمین ضرایب و معناداری ضرایب در اشکال ۱ الی ۲ آورده می شوند.

شکل شماره ۲: مدل اندازه گیری پژوهش در حالت تخمین ضرایب

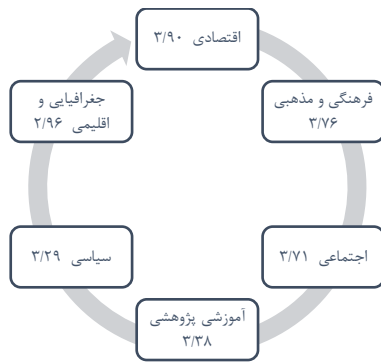

شکل شماره ۳: مدل اندازه گیری پژوهش در حالت معناداری ضرایب

جدول شماره ۶: قدرت پیش بینی متغیر ملاک

متغیر ملاک	عوامل مهاجرت					
	شاخص استون-گیسر Q ²	Gof	f ²	R ² تنظیم شده	متغیر پیش بین	عوامل ایجاد اشتغال
	۰/۱۸۳	۰/۴۸۶	۱/۹۳۲	۰/۶۵۸		

جدول شماره ۶، نشان می دهد که شاخص R² تنظیم شده برای متغیر ملاک یا درونزا آورده شده است و مقادیر آنها با سه مقدار ۰/۱۹ (کیفیت پیش بینی ضعیف)، ۰/۳۳ (کیفیت پیش بینی متوسط) و ۰/۶۷ (کیفیت پیش بینی قوی) مورد ارزیابی قرار می گیرند. این امر گویای این مطلب است که عوامل ایجاد اشتغال به میزان ۶۶٪ و به صورتی قوی، عوامل مهاجرت را به عنوان متغیر درونزا و یا ملاک مورد پیش بینی قرار می دهد. شاخص f² نشان دهنده سهم متغیر پیش بین در R² تنظیم شده است و مقادیر آنها با سه مقدار ۰/۰۲ (کیفیت پیش بینی ضعیف)، ۰/۱۵ (کیفیت پیش بینی متوسط) و ۰/۳۵ (کیفیت پیش بینی قوی) مورد ارزیابی قرار می گیرد. بنابراین از این شاخص می توان نتیجه گرفت که سهم عوامل ایجاد اشتغال در R² تنظیم شده در سطح بسیار قوی بوده. از طرفی آزمون Gof که مربوط به شاخص نیکویی برازش می باشد، با مقدار ۰/۴۸۶ با سه مقدار استاندارد ۰/۰۱ (کیفیت سنجی ضعیف)، ۰/۲۶ (کیفیت سنجی متوسط) و ۰/۳۶ (کیفیت سنجی قوی) مورد ارزیابی قرار می گیرد و مشخص می شود که قدرت برازش این نرم افزار جهت بررسی فرضیه اول پژوهش در حد بسیار قوی است. همچنین شاخص شاخص استون-گیسر Q² برای متغیر درونزا آورده شده است و مقادیر آنها با سه مقدار ۰/۰۲ (کیفیت مدل ساختاری ضعیف)، ۰/۱۵ (کیفیت مدل ساختاری متوسط) و ۰/۳۵ (کیفیت مدل

شکل ۳: چرخه عوامل موثر بر اشتغال و کاهش مهاجرت همراه با میزان اثرگذاری و اولویت بندی

نتیجه گیری و پیشنهاد

هدف از انجام این پژوهش بررسی راهکارهای ایجاد اشتغال در بخش کشاورزی و جلوگیری از مهاجرت جوانان روستایی در شهرستان کبودرآهنگ بود. نتایج حاصل از معادلات ساختاری نشان داد راهکارهای ایجاد اشتغال در کاهش مهاجرت از روستاهای شهرستان کبودرآهنگ تأثیر می گذارد. همچنین نشان داد از میان عوامل مختلف مورد بررسی، نقش عوامل اقتصادی پررنگ تر است. نتایج تحقیق با نتایج بدست آمده از پژوهش های رومی و پاروت (2008)، نواز (2009)، ساتیاباما (2010)، زونینگا و کرسپی (2013)، پام (2014)، جرمی و جینوا (2015)، دیلر و همکاران (2019)، جوان و همکاران (1390)، کدخدایی (1391)، نوروزی و همکاران (1392)، حسینی (1393)، نیک نامی (1394)، سعیدنیا (1394)، رستمعلی زاده (1396)، آمنه سواری و همکاران (1397)، حافظی (1399)، شرقی و همکاران (1399)، طالشی و گنجی پور (1399) و خسروانی و همکاران (1400) همسو بوده است.

بخش کشاورزی می تواند، در فرآیند گذار و تا رسیدن به شرایط توسعه ای، با توسعه ابعاد مختلف زیرساخت ها و

جدول شماره ۶ با استفاده از آزمون فریدمن^۱ به بررسی رتبه بندی عوامل موثر در مهاجرت از روستاهای شهرستان کبودرآهنگ می پردازد.

جدول شماره ۷: رتبه بندی عوامل کاهش مهاجرت از روستاهای شهرستان کبودرآهنگ

عوامل	رتبه بندی	رتبه	رتبه آزادی	سطح معناداری
فرهنگی و مذهبی	۲	۳/۷۶	۵	۰/۰۰۱
آموزشی و پژوهشی	۴	۳/۳۸		
سیاسی	۵	۳/۲۹		
اجتماعی	۳	۳/۷۱		
اقتصادی	۱	۳/۹		
جغرافیایی و اقلیمی	۶	۲/۹۶		

جدول شماره ۶ نشان می دهد که عامل اقتصادی، بیشترین میانگین رتبه را به دست آورده است. این امر گویای آن است که عامل اقتصادی، مهمترین عامل مهاجرت از روستاهای شهرستان کبودرآهنگ می باشد. در صورتی که کمترین میانگین مربوط به عامل جغرافیایی و اقلیمی است. از طرفی، سطح معناداری بدست آمده از آماره خی دو از آزمون فریدمن، گویای این مطلب است که درصد خطای تأیید اثر معناداری آزمون فوق با سطح اطمینان ۹۵٪ معنادار می باشد و لذا رتبه بندی عوامل کاهش مهاجرت از روستاهای شهرستان کبودرآهنگ دارای اولویت یکسانی نیستند و فرضیه دوم پژوهش تأیید می شود.

پیش‌بینی می‌کند، برای جلوگیری از روند روز افزون مهاجرت در منطقه پیشنهاد می‌گردد که دولت به موضوع فرهنگ روستایی و مقبولیت آن و موضوع درآمد جوانان روستایی توجه بیشتری نموده و با معرفی زمینه‌های اشتغال در روستاها و پرداخت تسهیلات اشتغال زایی نسبت به جلوگیری از خروج جوانان روستایی اقدام نماید.

منابع و ماخذ

آستین نشان، ثریا و همکاران (۱۳۹۴). بررسی تأثیر میزان تعلق خاطر رضایت از زندگی روستایی بر میزان مشارکت جوانان در فعالیت‌های کشاورزی مطالعه موردی: شهرستان کرمانشاه، فصلنامه پژوهش‌های روستایی، دوره ۶، شماره ۲.

آقا نصیری، مریم، (۱۳۹۱). مروری بر روند سرمایه گذاری بخش کشاورزی در چهاربرنامه توسعه کشور، ماهنامه بررسی مسائل سیاست‌های اقتصادی، شماره های ۴ و ۵.

ارتیاعی، فاطمه و همکاران (۱۳۹۰) عوامل تأثیرگذار بر مشارکت جوانان روستایی در زمینه توسعه کشاورزی مطالعه موردی: شهرستان کرمانشاه، فصلنامه پژوهش‌های روستایی، سال ۲(۳).

جعفری اسکری و همکاران (۱۳۹۵). بررسی و تبیین نقش صنایع تبدیلی تکمیلی بخش کشاورزی در توسعه نواحی روستایی، سومین کنفرانس علمی پژوهشی افق‌های نوین در علوم جغرافیا برنامه ریزی معماری شهرسازی ایران، تهران، انجمن توسعه و ترویج علوم و فنون بنیادین.

جوان، جعفر و همکاران (۱۳۹۰). نقش متنوع سازی فعالیت‌های اقتصادی در توسعه پایدار روستایی، جغرافیا، دوره جدید، سال نهم، شماره ۲۹.

حافظی، فرشته ، غلامرضایی، سعید، رحیمیان ، مهدی (۱۳۹۹). عوامل اثر گذار بر گرایش جوانان روستایی به اشتغال در بخش کشاورزی (مطالعه موردی بیران شهر ، استان گرگان) ، مجله روستا و توسعه ، سال ۲۳ (۱): ۵۶-۷۷.

زیربناها زمینه فرصت شغلی و سهم زیادی از اشتغال مورد نیاز جوامع را تامین کند و دغدغه بخش مهمی از بیکاران جامعه را کاهش و امنیت اجتماعی را تقویت نماید. واقعیت این است که بخش کشاورزی ایران، ظرفیت‌های بالقوه فراوانی برای تعدیل موضعی و موقتی بحران اشتغال و بیکاری داشته و از مزیت‌های نسبی درخور توجهی برای اشتغال‌زایی تا زمان حل ریشه‌ای و فراگیر این مسئله، برخوردار است. نواحی روستایی بخش عمده‌ای از تولید و سهم زیادی از اشتغال کشور را بخود اختصاص داده است بطوری‌که صنایع پیشین و پسین و بسیاری از مشاغل شهری نیز وابسته به فعالیت‌های موجود و مواد اولیه تولیدی در مناطق روستایی می‌باشند. با این وجود طی چند دهه گذشته، با توجه به بروز مسایل و مشکلات متعدد به ویژه افول اقتصادی، این مناطق همواره جمعیت خود را از دست داده اند. به دلیل اهمیت اشتغال از بعد فردی و خانوادگی و اهمیت آن در مناطق مختلف و نواحی روستایی این تحقیق در جهت بررسی راه-کارهای ایجاد اشتغال در بخش کشاورزی و جلوگیری از مهاجرت جوانان روستایی شهرستان کبودرآهنگ نگاشته شده است.

نتایج بدست آمده نشان می‌دهد که عوامل اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی بیشترین نقش را در مهاجرت جوانان روستایی کبودرآهنگ داشته‌اند و متغیرهای جغرافیایی و اقلیمی، سیاسی و آموزشی و پژوهشی در مراتب بعدی اهمیت قرار دارند. با توجه به اینکه در این پژوهش مولفه اقتصادی به عنوان مهمترین عامل، بیشترین اثر را در مهاجرت جوانان از شهرستان کبودرآهنگ دارد رونق و توسعه اقتصادی با توجه به ظرفیت‌ها و قابلیت کشاورزی این شهرستان می‌بایست در دستور کار قرار گرفته و دولت زیرساخت‌ها و زیر بناهای توسعه‌ای این بخش را فراهم نماید تا زمینه فرصت شغلی برای جوانان نواحی و مناطق روستایی فراهم آید. ضمن اینکه عوامل ایجاد اشتغال به صورتی قوی، عوامل مهاجرت را

زهی ریگی، ضیا شه کرمی (۱۳۹۲). مطالعه کیفی عوامل بسترساز در گزینش شغل کشاورزی توسط جوانان روستایی؛ مورد مطالعه: دهستان حسن آباد، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه رازی.

سلطانی، عباس و همکاران (۱۳۹۳). تحلیل عوامل مؤثر بر گرایش جوانان روستایی شهرستان ایلام به اشتغال در بخش کشاورزی، پژوهش های ترویج و آموزش کشاورزی، سال هفتم، شماره ۳.

سواری، آمنه و همکاران (۱۳۹۷). پتانسیل اشتغال زایی بخش کشاورزی و توسعه روستایی در چارچوب کارآفرینی جوانان روستایی، مجله جغرافیا و روابط انسانی، شماره ۳، صص ۷۸۸-۸۰۰.

شرقی، ط.، باقری، ف. و محمدزاده نصرآبادی، م. (۱۳۹۹). ارائه مدلی برای بهبود توسعه کارآفرینی روستا: مطالعه موردی شهرستان شازند. *روستا و توسعه*، ۲۳(۳): ۱-۲۶.

طالشی، م. و گنجی پور، م. (۱۳۹۹). نقش اعتبارات کشاورزی در ماندگاری جمعیت روستایی: مطالعه موردی سکونتگاه های روستایی ناحیه کاشان، *روستا و توسعه*، ۲۳(۱): ۱-۲۵.

علی پور، علیرضا و موسوی، حبیب الله (۱۳۹۷). تحلیل اثرات رشد بخش غیر کشاورزی بر مهاجرت نیروی کار از بخش کشاورزی در ایران. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال هفتم، شماره ۴، صص ۲۱۰-۱۸۹.

عنابستانی، علی اکبر و سید رضا حسینی کهنوج (۱۳۹۷). تحلیل پیشران های کلیدی مؤثر بر اشتغال زایی فعالیت های کشت و صنعت در مناطق روستایی شهرستان جیرفت. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال هفتم، شماره ۴، صص ۳۷-۵۸.

فلاح، م. و پرهیزکار برزلی، ف. (۱۳۹۹). شناسایی پیشایندهای ورود موفق زنان روستایی به حوزه کارآفرینی: مطالعه موردی استان خراسان شمالی. *مجله روستا و توسعه*، ۲۳(۴): ۱۹-۱۴۴.

حافظی، فرشته و همکاران (۱۳۹۵). دلایل کاهش گرایش جوانان روستایی به اشتغال در بخش کشاورزی، کنفرانس جهانی روانشناسی علوم تربیتی، حقوق علوم اجتماعی در آغاز هزاره سوم، شیراز، پژوهش شرکت ایده بازار صنعت سبز.

خسروانی و همکاران. (۱۴۰۰). توسعه کارآفرینی کشاورزی و صنایع دستی بر فقر زدایی حاشیه نشینان استان همدان منطقه اسلامشهر. همایش ملی بحران های زیست محیطی حاشیه نشینی ۲۷ تیر ۱۴۰۰.

دفتر مطالعات فرهنگی مجلس (۱۳۹۵). اشتغال جوانان، فرایند هویت یابی شغلی جوانان برویکرد توسعه فرصت های شغلی در رفع موانع فرهنگی، آموزشی.

رحیمی پردنجانی، نجمان واصغر محمدی (۱۳۹۵). بررسی میزان علاقه جوانان به مشاغل کشاورزی و عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر آن مطالعه موردی: شهرستان فارس، کنفرانس بین المللی مدیریت اقتصاد پویا ایران - مالزی، جزیره پنانگ، مرکز توسعه آموزش های نوین ایران.

رستم علی زاده، ولی اله (۱۳۹۶). جاذبه و دافعه روستایی و تاثیر آن بر ماندگاری یا تمایل به مهاجرت در میان جوانان روستایی شهرستان های هشترود و اسکو، نشریه توسعه محلی روستایی - شهری - توسعه روستایی. دوره ۹ (۱): ۱۴۵-۱۷۰.

رستم علی زاده، ولی اله، قاسمی اردهایی، علی (۱۳۹۶). ماندن یا ترک کردن، چالش های مهاجرتی جوانان روستایی. *مجله پژوهش های روستایی*، شماره (۳۰): ۲۸۵-۲۹۹.

رفعتی، محسنی (۱۳۹۴). تعیین کارایی فنی بهره برداران و بررسی عوامل مؤثر بر استانهای عمده تولید چغندر قند در ایران، مؤسسه پژوهش های برنامه ریزی، اقتصاد کشاورزی توسعه روستایی - مدیریت خدمات پژوهشی.

زند، آریتا و حسینی سیدجمال. (۱۳۹۴). کاربرد ظرفیت نوآوری در بهبود عملکرد تعاونی های زنان روستایی. پژوهش های ترویج و آموزش کشاورزی، دوره: ۸، شماره: ۱ (پیاپی ۲۹).

مرکز آمار ایران، سرشماری عمومی کشاورزی کل کشور ۱۳۹۸. موسسه پژوهش های برنامه ریزی و اقتصاد کشاورزی (۱۳۹۹). نوروزی، نیکی و همکاران (۱۳۹۲). بررسی فقر و ناامنی غذایی و عوامل مؤثر بر آن در خانوارهای روستایی استان خوزستان، اولین همایش الکترونیک ملی چشم انداز اقتصاد ایران با رویکرد حمایت از تولید ملی، خوراسگان، دانشگاه آزاد اسلامی و احد خوراسگان.

نیک نامی، مهرداد (۱۳۹۴). ویژگی های اجتماعی - اقتصادی مؤثر بر گرایش جوانان روستایی استان سمنان نسبت به اشتغال در فعالیت های کشاورزی مجله روستا و توسعه، سال ۱۸ (۲): ۱۲۹-۱۵۲.

39. Leavy, J., & Smith, S. (2014). Future farmers: Youth aspirations, expectations and life choices. *Future Agricultures Discussion Paper*, 13, 1-15.

40. Naamwintome, B. A., & Bagson, E. (2013). Youth in Agriculture: Prospects and challenges in the Sissala area of Ghana. *Net Journal of Agricultural Science*, 1(2), 60-68.

Awumbila, Mariama. 2017. Drivers of Migration and Urbanization in Africa: Key Trends and Issues, United Nations Expert Group Meeting on Sustainable Cities, Human Mobility and International Migration, New York, 7-8 September 2017.

Bahareh Ansari, Seyed Mehdi, Mirdamadi, Azita Zand, and Masoumeh Arfaee. (2012). Sustainable Entrepreneurship in Rural Areas. *Research Journal of Environmental and Earth Sciences* 5(1): 26-31, 2013.

Change and Economic Dynamics. 24(2), pp.1-17.

Deller, S., Kures, M., & Conroy, T. 2019. Rural entrepreneurship and migration. *Journal of Rural Studies*, Volume 66, pp.30-42.

<http://ideas.repec.org/p/ess/wpaper/id2475.htm>

Jeremy Desiré, Rakotonirin. and Jinhua, Cheng. 2015. Research on the Impacts of Rural-to-Urban Migration on Demographic

قربانی، احمد. (۱۳۹۴). تحولات بازار نیروی کار و سرمایه در بخش کشاورزی ایران، مؤسسه پژوهش های برنامه ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی.

کلیچ، سعید، کدخدایی، امیر (۱۳۹۱). ضرورت تقویت بخش خصوصی در کشاورزی و نقش آن در کار آفرینی و اشتغال زایی، کنفرانس ملی کار آفرینی و مدیریت کسب کارهای دانش بنیان، بابلسر، شرکت پژوهشی طرود شمال.

لایقی، الهه و همکاران (۱۳۹۱). بررسی مزیت نسبی تولید و اشتغال بخش کشاورزی سرتاسر کشور، مجله اقتصادی - ماهنامه بررسی مسائل سیاستهای اقتصادی، شماره های ۱۱ و ۱۲. محرابی، امیر و همکاران (۱۳۹۴). بررسی تاثیر نقش خانوادگی و قشر بندی روستائی بر پایداری سطح معیشت روستائیان خرده پا. دومین کنفرانس بین المللی توسعه پایدار، راهکارها و چالش ها با محوریت کشاورزی، منابع طبیعی، محیط زیست و گردشگری.

محمودی، مهدی و همکاران (۱۳۹۸). بکارگیری الگوهای چند سطحی در بررسی عوامل مؤثر بر تمایل به ماندگاری جوانان در روستاها (مطالعه موردی روستاهای منتخب استان کرمانشاه). مجله تحقیقات اقتصادی، شماره ۱۲۸: ۶۹۵-۷۳۷۳.

مخت، سارا و همکاران (۱۳۹۴). بررسی عوامل مؤثر بر انگیزه جوانان روستایی برای انتخاب مشاغل کشاورزی (مطالعه موردی شهرستان گنبد کاووس). مجله پژوهش های روستایی، شماره ۲۱، صص ۱۵۹-۱۸۶.

محمودوند، رحیم. (۱۳۹۶). تحولات جمعیتی استان همدان در دوره ی پنج ساله ی ۱۳۹۵-۱۳۹۰. مجله ی بررسی های آمار رسمی ایران، سال ۲۸، شماره ی ۲، پائیز و زمستان: ۱۹۱-۲۰۹. مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی (۱۳۹۴). لایحه احکام مورد نیاز اجرای برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۹-۱۳۹۵). ویرایش جدید ارزیابی بخش های پیشرو از منظر رشد، اشتغال، انرژی و محیط زیست.

Characteristics Regarding Economic Development in Madagascar, *American Journal of Industrial and Business Management*, 5. pp: 335-350.

Pam, Y. D. (2014). Rural-urban migration among youths in Nigeria: The impacts on agriculture and rural development. *IOSR Journal Of Humanities And Social Science (IOSRJHSS)*, 19(3), 120-123.

Roomi, M.A. and Parrott, G. (2008). Barriers to development and progression of women entrepreneurs in Pakistan, *The Journal of Entrepreneurship*. 17(3), pp. 59–72

Sathiabama, K. (2010). Rural women empowerment and entrepreneurship development from:

Shahnaz, H. (2010) : *Rural to Urban Migration in Pakistan the Gender Perspective* , Pakistan Institute.

White, B. (2012). Agriculture and the generation problem: rural youth, employment and the future of farming. *IDS Bulletin*, 43(6), 9-19.

Zuniga, P and Crespim, G. (2013). Innovation strategies and employment in Latin American firms, *Structural*